

Evropská soutěž o nejlepší esej 2013

vyhlášená europoslanci

Martinem Kastlerem, Spolkovým předsedou Ackermann-Gemeinde z Norimberka,
a Janem Březinou, bývalým hejtmanem Olomouckého kraje

Téma: „Co ještě drží Evropany pohromadě?“

1. místo: Radovan Potočár

19 let, studijní obor: Mezinárodní vztahy a ekonomie
Masarykova univerzita Brno

**Možno polostrov, možno viac
(Čo ešte drží Európanov pohromade?)**

Po zotmení sa v dedine objavili muži so samopalmi. Partizáni.

Dedina stíchla a čo mohlo, zaliezlo dovnútra: netreba na seba upozorňovať. Keď prišli k nám, všetci sme sedeli v kuchyni.

Potrebujú len chlapov, otcov a synov. Treba sa obliecť a zobrať náradie, vyjsť von, zhromaždiť sa. Partizán ukázal na otca a na mňa, zobrali sme náradie a vyšli z domu.

Ukázalo sa, že nekráčame ďaleko, malo by to dopadnúť dobre. Keď sme zastali pri železnici, neskutočne mi odľahlo.

Partizáni ukazovali na koľaje a hovorili čosi o vlasti, národe a víťazstve. Námietky sa neobjavili. Zvyšok noci sme robili niečo pre vlasť, národ a víťazstvo.

Chodili pomedzi nás, v ústach cigarety, na pleciach samopaly. Jugoslavenští partizani.

Na druhý deň prišli do dediny ďalší ozbrojení muži, za svetla, popoludní. Ustašovci.

Dozvedeli sme sa, že nepriateľ cez noc rozobral koľajnice za dedinou: stali sme sa obeťami sabotáže. Veliteľ vykladal čosi o vlasti, národe a víťazstve. Ostatní nás medzitým samopalmi navigovali k železnici. Až do zotmenia sme robili niečo pre vlasť, národ a víťazstvo.

Hovorí sa, že starí ľudia majú skúseností, spomienok a zážitkov zo všetkých najviac. Logika je jasná: viac toho nezažil nikto. Pri starom otcovi mám však vždy podozrenie, že

spomienky nosí v hlave len dve: jednu o partizánoch a ustašovcoch, druhú o cestovaní do Juhoslávie. Mení sa iba počet partizánov, ustašovcov a dĺžka koľajníc. O inom nehovorí. Nikdy.

Druhú svetovú vojnu, detstvo a mladosť prežil v Chorvátsku, v Juhoslávii. Po vojne sa rodina vrátila na Slovensko, do Juhoslávie sa však ešte niekoľkokrát vybral za známymi.

Povolenia aj pasy sme mali v poriadku, podozriví sme museli byť niečím iným. Babku prezreli colníci od hlavy po päty a mňa dokonca donútili postaviť sa pred nich v trenírkach, až potom boli spokojní. Retiazky a prstene sme, našťastie, nechali doma, nenašli u nás nič. A synov, tých sme doma, pravdaže, nechať museli.

O veľa rokov neskôr jeden zo synov, čo museli zostať doma, naložil svojich rodičov do auta a na dva dni ich zobral do Chorvátska. Dedkova osemdesiatka, narodeninové prekvapenie. Povedal im, nech sa zbalia na dva dni a nezabudnú na občianske preukazy.

Dvojdňový výlet dal starému otcovi zabrať. Schengenskú hranicu s Maďarskom a nemasťnú-neslanú hranicu s "Juhosláviou" možno doposiaľ nevie pochopiť.

Vy mladí to nepochopíte nikdy!

Stačí sa spýtať na spartakiádu, cestovanie za socializmu alebo kotúčové magnetofóny a vysvetlenie sa nemôže skončiť inak. Mladí to predsa nemôžu pochopiť. Iste.

Keď mali moji rodičia devätnásť, cesta do Viedne pre nich bola cestou na Mesiac. Nemožné! Nepustia! Nesmieme! Keď mám devätnásť rokov ja, cesta do Viedne je návrh na jednoduchý cyklovýlet.

Odkedy sa moji devätnásťroční rodičia zoznámili, svet sa zmenil na nepoznanie. Niektorí tomu neveria dodnes. Chorvátsko bez pasu: nezmysel. Maďarsko bez kontrol: určite iba sen. A mladí? *Mladí čosi také predsa nemôžu pochopiť nikdy.*

Ak by ste sa mojich devätnásťročných rodičov spýtali, čo drží Európanov pohromade, zatvárali by sa rozpačito. Otec by sa možno s úškrnom spýtal, či máte na mysli západných alebo východných. A mama by si neodpustila sarkastickú poznámku o Varšavskej zmluve a NATO.

V deväťdesiatom treťom som sa narodil do rýchlo meniaceho sa sveta. Ostnaté drôty boli rozstrihané a z Berlínskeho múru sa práve stávala turistická atrakcia. Republika rozdelená. O čosi neskôr nám nad hlavami lietali bombardéry a zhadzovali bomby na dedkovu Juhosláviu. Z vojnového zločinca sa práve stával najznámejší Radovan, môj svetovo známy menovec. Karadžić.

Za mojich devätnásť rokov sa Európa zmenila na nepoznanie.

Do brožúrok so žltými hviezdíčkami na modrom pozadí sa dnes píšu samé pekné veci: píše sa o mieri a spolupráci, o ľudských právach, o demokracii. Samozrejmosti, banalítiky, klišé, frázy. Pravdou však je, že mierová spolupráca je najväčším úspechom povojnovej integrácie Európy. A pri letmom pohľade na bombardovaný Belehrad či masové hroby Srebrenice sa zo samozrejmostí, banalítiek, klišé a fráz stáva úspech, ktorý nemá obdobu.

Za mojich devätnásť rokov sa však v Európe stalo ešte čosi.

Uhorky? Predpíšeme zakrivenie! Vysávače? Určíme výkon! Žiarovky alebo žiarivky? My vieme najlepšie! Úspech projektu, ktorý priniesol na kontinent po dvoch svetových vojnách mier, voľný obchod a slobodný pohyb ľudí, postupne zahmlievali bruselské uhorky, žiarovky a vysávače. A kdesi pod povrchom sa začalo diať čosi vážnejšie: žonglovanie s hodnotami.

Zo zodpovednosti sa stal prežitok (pravidlá dodržia iba blázni) a solidarita sa otočila naruby (chudobný dotuje bohatšieho, zodpovednejší toho, kto porušuje pravidlá). A do toho všetkého euro. A úvery na splácanie úverov. A dlhy. A palcové tituly o platoch bruselských úradníkov. A socializmus. A dlhy. A dlhy.

Povedané na rovinu: čo dnes ešte drží Európanov pohromade?

Mohol by som použiť pekné slová, mohol by som básniť o hodnotách, mohol by som spomenúť kultúru a identitu, ľudské práva a demokraciu. Začnem však inak.

To, čo nás ako Európanov spája najviac, je náš spoločný dejinný príbeh, spoločná ľudská skúsenosť. Pohľad cez mikroskop jednotlivca nepustí. Spája nás skúsenosť našich otcov a mám, starých otcov a starých mám, spoločné európske povedomie. Druhá svetová vojna je názov kapitoly v učebnici. Partizáni, ustašovci a ich samopaly sú však už životnou skúsenosťou konkrétnych ľudí.

"Samotný svetadiel, a to je banálna pravda, vytvorili z Európy najmä veľké civilizačné a kultúrne iniciatívy: tvorivá grécko-rímska transformácia blízkovýchodného dedičstva, tri podoby kresťanstva - katolícka, protestantská a ortodoxná, feudalizmus a kapitalizmus, osvietenstvo, liberalizmus a parlamentná demokracia, socializmus, komunizmus i fašizmus. Odtiaľto vyšli prvé dve priemyselné revolúcie a dve svetové vojny" (Ľ. Lipták).¹

Keď vo Francúzsku dobyli Bastilu, keď v Nemecku vyhlásili rasové zákony, prípadne, keď v Rusku vystrelili z Aurory, nemenili sa dejiny jedného štátu. Menili sa dejiny Európy. Ázia alebo Afrika sú predovšetkým pojmy geografické, no Európa, severozápadný polostrov Ázie, je pojem civilizačný, kultúrno-historický. Slovom Victora Huga: "Vojna medzi Európanmi je vojnou občianskou"³.

S odpoveďou sa dalo začať aj inak, držať sa pri zemi, nešpekulovať. Spája nás predsa obchod, vzájomná previazanosť, závislosť jedného na druhom. Peniaze. Dlhy a záruky. Spája nás ruská ropa a plyn, ropovody, plynovody. Spoločné záujmy v zahraničí. Starnutie populácie, imigrácia. Spájajú nás pohoria a rieky (znečistíte Dunaj, zasiahnete desať rôznych krajín). Vzájomná spolupráca nie je témou na diskusiu, ale nevyhnutnosťou doby.

Európsky národ je fikcia, európsky štát nezmysel. Európsky domov, spoločný priestor, kultúrny rámec, ktorý nás drží pokope, však existuje. Skúste na chvíľu z Európy odísť (navrhujem: Mexiko, Egypt, India) a po mesiaci priletieť naspäť (navrhujem: Londýn, Frankfurt, Amsterdam). Podobný pocit sa dostaví, ak sa už veľmi tešíte domov a práve otvárate dvere a vchádzate do chodby.

O svete, kde jeden deň železnicu rozoberáte a na druhý deň ju staviate odznovu, devätnásťroční ľudia nesnívajú. Svet, v ktorom cestujete do "Juhoslávie" bez pasu, zas nedokážu pochopiť ich starí otcovia. Dva rozličné svety. Čosi tie dve rozdielne generácie však pohromade držať musí.

Lenže to tí mladí aj tak nedokážu pochopiť.

¹ Lipták, Ľ., 2011: *Storočie dlhšie ako sto rokov*, Kaligram, Bratislava, str. 139, ISBN 978-80-8101-521-2

² <http://en.wikiquote.org/wiki/Europe>